

Przemoc domowa – aspekty psychologiczne

Domestic violence – psychological aspects

STRESZCZENIE

Przemoc domowa jest zjawiskiem dość znanym na całym świecie, nie tylko w Polsce. Z terminem przemocy spotyka się wiele grup społecznych, które stają się jej ofiarami. Celem pracy jest wyjaśnienie problemów występowania przemocy w rodzinie, zarówno jej głównych przyczyn, konsekwencji, jak i możliwości pomocy poszkodowanym. Teoretycznym celem pracy jest również ukazanie, jak duża skala osób jest dotkniętych przemocą, jak ważne jest okazywanie pomocy i niedopuszczanie do krzywdzenia drugiej osoby. Przede wszystkim przedstawione zostały instytucje, w których każda ofiara ma szansę na zapewnienie bezpieczeństwa jej samej i członkom rodziny. Przedmiotem badań są psychologiczne aspekty przemocy oraz przedstawienie sylwetki sprawcy i ofiary.

ABSTRACT

Domestic violence is a phenomenon quite well known all over the world, not only in Poland. Many social groups meet with the problem of violence and become victims of it. The purpose of the work is to explain the problems of the occurrence of domestic violence, its main causes, consequences and possibilities of assistance to the victims. The theoretical aim of the work is to show the scale of people affected by violence, how important it is to help and not to harm another person. First of all, institutions in which every victim has a chance to ensure the safety of herself and her family members are presented. The subject of the research are the psychological aspects of violence and presentation of the offender and victim.

SŁOWA KLUCZOWE: przemoc, ofiara, sprawca, agresja.

KEYWORDS: violence, victim, perpetrator, aggression.

Wprowadzenie

W dzisiejszych czasach przemoc domowa jest coraz częstszym problemem wielu rodzin. Wpływa na nią sporo czynników życia codziennego każdego człowieka, np. wszelkie zmagania się chociażby ze stresem, pracą, chorobą, alkoholem itp. Wymienione elementy nie zawsze są równoznaczne z tym, że problemy człowieka, z którymi nie jest w stanie sobie poradzić, prowadzą do przemocy. Często tego typu zachowanie jest spowodowane przez to, co osoba, która krzywdzi, przeżyła np.: w dzieciństwie, jak była traktowana przez swoich rodziców i jakie wzorce wyniosła z takiego wychowania. Człowiek często nie zdaje sobie sprawy z tego, że to, co robi, jest złe, a jeśli nawet jest w pełni świadomy swoich poczynań, to nie potrafi tego w żaden sposób zmienić.

Definicja przemocy

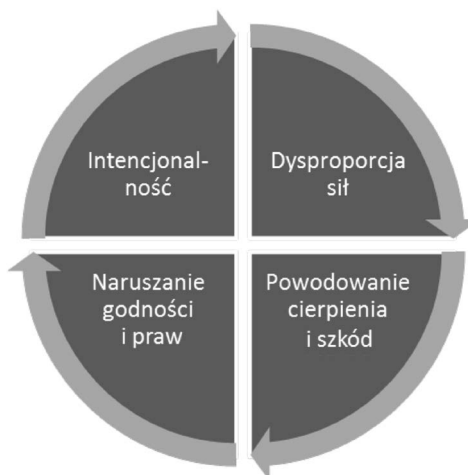
„Przemoc: jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny”¹. Dom rodzinny jest uznawany za miejsce, gdzie każdy otoczony jest miłością rodzicielską czy małżeńską. Dodatkowo jest to miejsce, w którym powinniśmy się czuć bezpiecznie, mieć świadomość, że nic nam nie grozi ze strony z zewnątrz otaczającego nas świata. W gronie najbliższych oczekujemy opieki i miłości. Jednak dla znacznej części ludzi niestety jest to miejsce kojarzone z cierpieniem, bólem, ciągłą rozpaczą. Coraz częściej spotykamy się z pojęciem „przemoc w rodzinie” czy też „przemoc domowa”.

Według Ireny Obuchowskiej przemoc kojarzy się z agresją. „Agresję określa się w zależności od tego czy bezpośrednio lub pośrednio przyniesienie szkody ma charakter intencjonalny lub nie intencjonalny” (Obuchowska, 1989, s. 28).

Przemoc jest zjawiskiem dominacji psychicznej, fizycznej nad drugim członkiem rodziny przez zadawanie bólu, cierpienia.

Kryteria przemocy

Rycina 1. Kryteria przemocy

Źródło: opracowanie własne

Intencjonalność – sprawca ma zamierzone cel i działania, to, co robi, nie jest przypadkowe. Zazwyczaj chce osiągnąć cel dotyczący kontrolowania drugiej osoby, zdobycia władzy nad nią. Według niego nikt nie ma racji, tylko on sam wie, co jest najlepsze.

Dysproporcja sił – w rodzinach, gdzie występuje zjawisko przemocy, zawsze jest tak, że jest osoba silniejsza i słabsza, co prowadzi do nierównowagi sił. Nierównowaga sił nie polega tylko na tym, że ktoś jest silniejszy fizycznie, lecz także osoba może mieć przewagę np. majątkową wobec partnera. Z czasem ofiara staje się bezradna, nie potrafi się bronić, a sprawca zyskuje większą pewność siebie.

Naruszenie godności i praw – sprawca swoim zachowaniem, takim jak np. ośmieszanie, sprawia, że ofiara staje się traktowana przedmiotowo.

Powodowanie cierpienia i szkód – ofiara ponosi zarówno szkody fizyczne, jak i psychiczne. Częste znęcanie się nad ofiarą prowadzi do tego, że zaczyna ona żyć w przekonaniu, iż najwidoczniej zasłużyła na takie poniżanie i traktowanie (Michalska, Jaszczak-Kuźmińska, 2007, s. 5–6).

Formy przemocy

Tabela 1. Formy przemocy

Fizyczna	Psychiczna	Materialna	Seksualna	Zaniedbanie
<ul style="list-style-type: none"> • Popychanie • Bicie • Więzienie 	<ul style="list-style-type: none"> • Zastraszanie • Nękanie • Poniżanie 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak pieniędzy • Ograniczenie pieniędzy • Wyluczanie pieniędzy 	<ul style="list-style-type: none"> • Napad • Gwałt • Kazirodztwo 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak opieki • Brak pomocy finansowej • Higiena osobista

Źródło: opracowanie własne

Przemoc domowa składa się z wielu form przejawu tego zdarzenia. Przede wszystkim dzieli się na poszczególne elementy, takie jak przemoc:

- **fizyczna** – dla wszystkich jest zjawiskiem najłatwiejszym do zaobserwowania i, oczywiście, najcięższa jest do ukrycia przez ofiarę ze względu na wszelkie rany, które pojawiają się na ciele. Z czasem okazuje się, że ta forma przemocy w danej rodzinie jest stosowana nie od dziś, tylko jest zjawiskiem codzienności. Sprawca zazwyczaj zaczyna od najmniej bolesnych poczynań, np. przez popychanie czy ciągnięcie za włosy, do działań, które niosą za sobą o wiele większe skutki i kończą się zazwyczaj na szukaniu pomocy opieki medycznej;
- **psychiczna** – ta forma przemocy z kolei jest zarówno bardzo trudna do wykrycia, jak i udowodnienia. Najczęściej zaczyna się od tego, że sprawca wyśmiewa ofiarę, krytykuje ją za wszystko, co ona robi, to jak wygląda, ogranicza kontakt z osobami bliskimi. W pewnym momencie dochodzi między tymi osobami do poniżania, oczerniania czy też szantażu;
- **materialna** – w wielu rodzinach przyjęło się, że głową rodziny jest ojciec, mąż, i to on zarabia na rodzinę. Z czasem zaczyna on uważać, że zarobione pieniądze są tylko jego, to jego własność, a druga osoba mimo wielu czynności i zadań, które wykonuje w domu (np. opieka nad dzieckiem), nie ma prawa dostępu do wspólnych środków. Zdarza się też, że mąż nie zezwala na podjęcie pracy drugiej osobie. Sprawca w tej formie przemocy jest w stanie nawet niszczyć własność drugiej osoby lub odbierać pieniądze, które zarobiła;
- **seksualna** – wiąże się ze zmuszaniem drugiej osoby do robienia czegoś wbrew własnej woli, własnym poglądom. Ofiara zazwyczaj traktowa-

na jest przedmiotowo i tylko do zaspokojenia własnych potrzeb seksualnych. Przemoc seksualna nie wiąże się tylko ze zbliżeniem do drugiej osoby, lecz także oglądania pornografii;

- ▶ **zaniedbanie** – jest to forma stosowana najczęściej przez osoby dorosłe (rodziców) wobec dzieci i wiąże się z brakiem zaspokojenia ich najważniejszych potrzeb, takich jak:
  - emocjonalnych (brak zainteresowania dzieckiem, jego problemami, szkołą, nauką, życiem codziennym),
  - fizycznych (przytulenie),
  - żywieniowych (zadbania o to, by dzieci miały co jeść),
  - materialnych (pomoc finansowa),
  - higienicznych (dbanie o to, by dziecko chodziło czyste, schludne)

(Michalska, Jaszczak-Kuźmińska, 2007, s. 10–11).

Model ofiary i sprawcy

Najczęściej ofiarami przemocy zostają kobiety i dzieci z racji tego, że dominującą osobą w domu jest mężczyzna. Kobiety najczęściej ze względu na swoje poglądy religijne związane z nierozzerwalnością związku małżeńskiego pozostają w nim mimo niegodnego i przedmiotowego traktowania ze strony małżonka. Ofiara przez odczuwanie słabości woli się nie przeciwstawić sprawcy, jest mało ufna i o swoich problemach rodzinnych nie chce nikomu opowiadać, gdyż jest przekonana, że nikt nie jest w stanie jej pomóc (Krajewska, 2013, s. 105–116). Przez przywiązanie do sprawcy i uczucie więzi ich łączących nie chce, aby sprawca był karany. Mimo cierpienia i słabości zawsze ma w sobie pewną siłę, która pomaga jej przezwyciężyć cierpienie i wytrzymać wszelkie tortury, jakich zaznaje wobec siebie czy dzieci. Często pada stwierdzenie, że ofiarą przemocy staje się kobieta, która w pewnym stopniu chociażby materialnym jest uzależniona od swojego partnera.

W wielu przypadkach dzieci, w swojej bezsilności, są traktowane przedmiotowo i nie mogą przeciwstawić się dominacji psychicznej czy fizycznej dorosłego członka rodziny. Dzieci ze względu na strach, lęk przed rodzicem starają się nie wchodzić mu w drogę i unikają jakiegokolwiek z nim styczności, nie są w stanie często same się bronić, przez to stają się zamknięte w sobie, unikają rówieśników. Jako ofiary przemocy nie zawsze muszą być bezpośrednio zaniebdywane czy wykorzystywane. Często krzywdzone są chociażby wtedy, gdy same są świadkami przemocy wśród dorosłych.

Przykładem przemocy wobec dziecka (ofiary) jest między innymi groźenie, że go też może spotkać to samo, czy też próba zdobycia informacji na temat tego, co robiła matka. Przemoc w rodzinie bardzo rzadko jest tylko jednorazowym zdarzeniem. Zazwyczaj incydenty powtarzają się cyklicznie i trwają przez długi czas. Do przemocy w rodzinie dochodzi, gdy młodzi ludzie zamieszkują ze sobą, biorą ślub i zakładają rodziny. Żyją wtedy na własny rachunek z dala od domu, w którym się wychowywali. Przemoc pojawia się nie tylko w rodzinach patologicznych, lecz także w domach, gdzie nie brakuje nigdy pieniędzy, mieszkańcy żyją pełnią życia. Kończy się ona często, gdy jedna ze stron – sprawca lub ofiara – zostaje ukarana lub umiera (Woźnica, 2007).

Sprawcami przemocy są osoby, które w oczach innych ludzi wydają się niezagrożające otoczeniu, zwyczajne. Starają się wypaść pozytywnie przed innymi jako kochające i troskliwe. Sprawca to osoba, która z reguły swoje działania wobec drugiego członka rodziny wyniosła z domu, z własnych życiowych doświadczeń, stereotypów bieżącej sytuacji życiowej i sytuacji ekonomicznej.

Model sprawcy można oceniać z różnego punktu widzenia wielu osób, np.:

- 1) lekarze uważają, że są to ludzie, którzy mają problemy psychologiczne czy też psychiatryczne i wymagają pomocy specjalistów;
- 2) księża nawiązują do wychowania za dzieciństwa i wyniesionych z domu wartości;
- 3) sprawcy przemocy w rodzinie z reguły w dużej mierze to ludzie zagubieni i niepotrafiący poradzić sobie z własnymi życiowymi problemami.

Rodzaje sprawców:

- pijący, nie pracujący,
- pijący, pracujący,
- okazjonalni,
- z zaburzeniami psychicznymi.

Pijący, nie pracujący – osoba, która ze względu na brak zajęcia czy dyspozycji wolnym czasem spotyka się z innymi, np. w barach, spożywając alkohol, co prowadzi często do kłótni chociażby z małżonką. Nadmiar alkoholu przy braku pracy jest powodem rodzinnych kłótni i z czasem stosowanie przemocy z uwagi na nieradzenie sobie z zaistniałą sytuacją.

Z kolei sprawca pijący, pracujący ze względu na dużą ilość pracy potrafi sięgnąć po alkohol dla tzw. odstresowania, co spotyka się z niezadowolaniem partnerki.

Kolejny rodzaj sprawców okazjonalnych, którzy sięgają po alkohol raz na jakiś czas spotyka się ze stwierdzeniem partnera, że to był jednorazowy incydent, który na co dzień nie ma miejsca. Małżonka czy partnerka nie zgłasza zaistniałej sytuacji do żadnej instytucji.

Ostatni rodzaj sprawcy z zaburzeniami psychicznymi związany jest z osobami, którzy uczęszczają na wszelkie terapie, przy czym spożywają alkohol. Podczas leczenia i przyjmowania leków ich życie powraca w pewnym stopniu do równowagi, gdy zaś zaczynają sięgać po alkohol, często też wraca przemoc w rodzinie. W takich sytuacjach czasami kończy się ona w dramatyczny sposób (Mazur, 2002, s. 10–142).

Cechy sprawcy:

- brak współczucia
- chęć usprawiedliwienia
- brak poczucia winy
- żądanie dowodu szacunku od ofiary
- żądanie dowodu miłości od ofiary
- stosowanie gróźb
- sprawowanie kontroli nad ofiarą
- manipulacja dziećmi
- wywoływanie poczucia winy
- zaprzeczanie stosowaniu przemocy
- izolacja ofiar od innych (Woźnica, 2007).

Ofiara – osoba uzależniona zarówno materialnie, jak i emocjonalnie od sprawcy. Stara się nie pokazywać przed innymi, że w jej życiu osobistym dzieje się coś złego i unika pomocy. Ofiara zazwyczaj ma dylemat dotyczący tego, czy powinna zostać u boku sprawcy, czy też odejść. Na większy krok decyduje się w chwili, gdy ból, cierpienie, które jest jej zadawane, staje się nie do zniesienia. Najczęściej kobiety nie chcą się przyznać same przed sobą, że są ofiarami przemocy. Gdy uświadamiają sobie, że to, w jaki sposób są traktowane, i że jest to niebezpieczne dla nich, decydują się na rozstanie i szukanie pomocy.

Cechy ofiary:

- brak poczucia własnej wartości
- ograniczenie społeczne
- choroba i stres

- obwinianie się
- depresja
- lęk
- bierność
- ustępliwość
- bezradność
- brak wiary we własne możliwości
- przekonanie o tym, że dziecko musi wychowywać się z ojcem (Browne, Herbert, 1999, s. 68–73).

Cechy ofiary wymienione powyżej wpływają na jej wszelkie decyzje życiowe, które nie zawsze są łatwe, ze względu na to, że osoba, którą kocha, teraz krzywdzi. Wszelkie obwinianie ofiary, ograniczanie jej prowadzi do chorób, stanów lękowych czy też depresji. Pokrzywdzona nie zawsze jest w stanie sobie poradzić z zaistniałą sytuacją. Model sprawcy i ofiary pokazuje, jak duży wpływ na życie rodzinne, a przede wszystkim na przemoc w rodzinie, mają cechy charakteru, silna wola i determinacja. Sprawca silniejszy od pokrzywdzonej zawsze będzie nad nią dominował.

Od ofiary do sprawcy

Osoba, która w dzieciństwie sama doświadczyła przemocy w rodzinie, potwarza sobie, że nigdy nie uzależni się np. od alkoholu, gdyż nie chce, aby wpłynął on na relacje rodzinne i przykre sytuacje. Niekiedy nie są w stanie dotrzymać zamierzonego celu i stosują przemoc wobec partnera, dzieci. Ofiara, która sama była krzywdzona, staje się sprawcą, jest pozbawiona empatii, uczuć i stosuje nawyki, które były wykorzystywane u niej w domu. Sprawia, że partner, dziecko jest krzywdzone przez niego ze względu na to, iż sam doznał tego samego. Wychował się w domu, gdzie przemoc była stosowana wobec członków rodziny, i teraz, mając swoją rodzinę, przenosi agresję na najbliższych. Osoby, które doznały przemocy emocjonalnej, mogą w ten sam sposób „odwdzięczać się” swoim rówieśnikom i osobom w dorosłym życiu, źle ich traktując. Natomiast osoby, które doświadczyły przemocy fizycznej, zazwyczaj stosują ją w swoim domu w różnych formach. Dzieci, które w dzieciństwie były wykorzystywane seksualnie, mogą przekraczać granice intymności wobec swoich rówieśników przez zachowanie nieadekwatne do wieku. Oczywiście są też osoby, które mimo stosowanej przemocy w dzieciństwie nie stosują jej teraz wobec swojej rodziny.

Możliwości i metody wsparcia dla ofiar przemocy

W obecnych czasach istnieje wiele możliwości i instytucji niesienia pomocy, dla osób, które doświadczyły przemocy w rodzinie i są jej ofiarami. Należy jednak pamiętać, że osoby, które doświadczyły przemocy, żyją cały czas w zagrożeniu i lęku. Niosąc chęć pomocy, należy pamiętać, aby okazać im jak największe zrozumienie, wsparcie i zapewnienie bezpieczeństwa. Aby przekonać takich ludzi do chęci zmiany swojego życia, trzeba to robić bardzo ostrożnie i powoli. Nie należy wywierać nacisku i starać się, aby uświadomiły sobie, że tak naprawdę zasługują na lepsze życie.

O czym należy pamiętać, niosąc pomoc ofiarom przemocy:

1. Czas i miejsce rozmowy;
2. Uważne wysłuchanie ofiary;
3. Zrozumienie ofiary i wyobrażenie zaistniałej sytuacji;
4. Rozmowa na osobności, bez świadków;
5. Wsparcie;
6. Jasno określenie przekonania w chęci niesienia pomocy;
7. Przekonywanie ofiary, że nie jest za nic odpowiedzialna;
8. Uświadomienie o powszechnie panującej przemocy w rodzinie;
9. Nieużywanie słowa „ofiara” w stosunku do poszkodowanej;
10. Opracowanie planu zapewniającego bezpieczeństwo;
11. Szukanie mocnych stron osoby poszkodowanej;
12. Odwoływanie do planów, marzeń i nadziei;
13. Informowanie o przysługujących prawach;
14. Informowanie o miejscach, do których można się zgłosić w celu pomocy;
15. Zachęcanie poszkodowanej do szukania pomocy, bez naciskania;
16. Szanowanie metody wolne kroki;
17. Współpraca z innymi instytucjami, które są w stanie pomóc ofierze (Michalska, Jaszczak-Kuźminska, 2007, s. 30).

Poszczególne instytucje, które zapewniają pomoc ofiarą przemocy domowej:

- policja
- gmina
- ośrodek pomocy społecznej
- służby zdrowia
- pedagog szkolny

- Komitet Ochrony Praw dziecka
- Rzecznik Praw Dziecka
- sąd rodzinny i opiekuńczy.

Policjant jest zwykle pierwszą osobą, która jest wzywana do przemocy w rodzinie. Ma on prawo do zatrzymania osoby, która stwarza zagrożenie dla innych członków rodziny. W polskim prawie istnieje wiele artykułów prawnych z Kodeksu karnego, które mówią o przemocach:

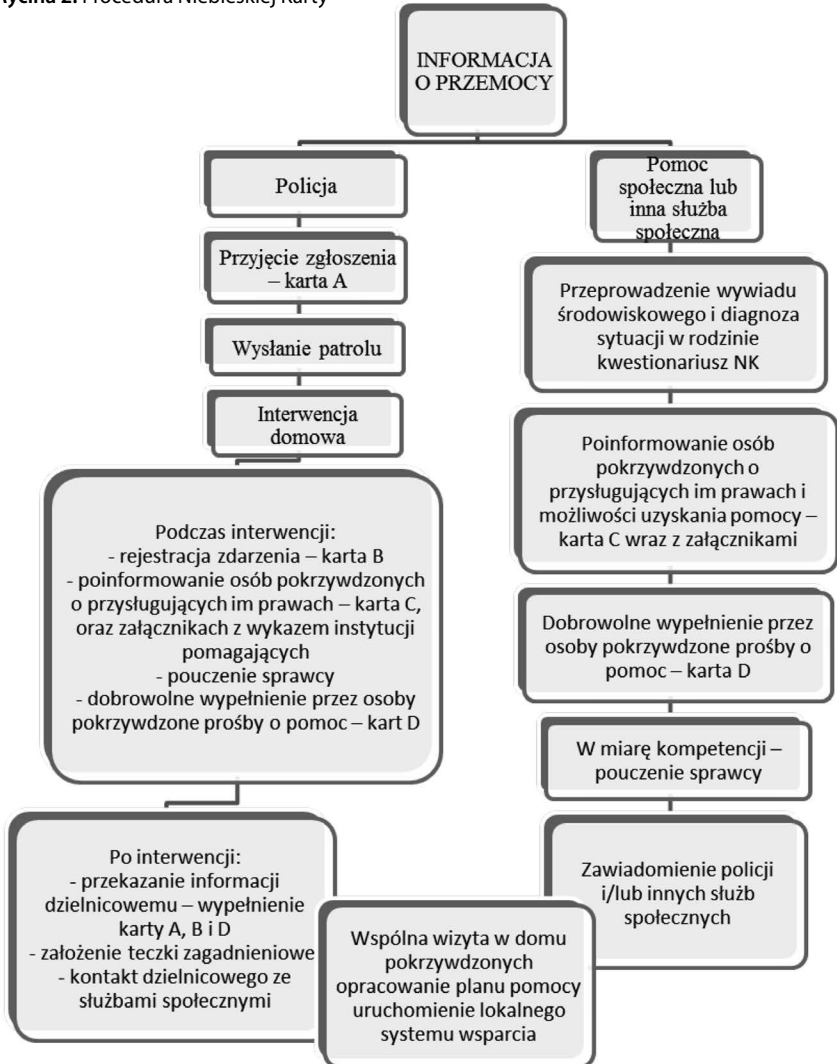
- „znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny” – art. 207 k.k.;
- „groźenie innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona” – art. 190 k.k.;
- „stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia określonego stanu” – art. 191 k.k.;
- „doprowadzenie innej osoby do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem (zgwałcenie) oraz doprowadzenie w ten sposób innej osoby do poddania się innej czynności seksualnej lub wykonania takiej czynności” – art. 197 k.k.;
- „doprowadzenie małoletniego poniżej lat 15 do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej” – art. 200 k.k.;
- „rozpijanie małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiają jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju” – art. 208 k.k. ².

Policja jest przede wszystkim organem, który ma zapewnić ochronę życia i zdrowia, jednak bez zawiadomienia przez osobę pokrzywdzoną nie są w stanie niczego zrobić. Rodzina z przemocą domową może mieć założoną Niebieską Kartę.

Niebieska Karta jest dokumentem służbowym wypełnianym przez funkcjonariusza policji w przypadku stwierdzenia przemocy w rodzinie. Niebieska Karta służy dokumentowaniu faktów związanych z przemocą w danej rodzinie, ocenie zagrożenia dalszą przemocą. Jest także dowodem w sprawach sądowych.

Rycina 2. Procedura Niebieskiej Karty

Źródło: opracowanie na podstawie: J. Mazur, *Przemoc w rodzinie Teoria i rzeczywistość*, Wyd. Żak, Warszawa 2002, s. 157.

„Procedura interwencji w ramach niebieskiej karty. Policjanci po otrzymaniu zgłoszenia mają obowiązek:

- interwencji;
- sporządzenia dokładnej notatki;

- zatrzymania sprawcy, który zagraża rodzinie;
- wszczęcia postanowienia wobec sprawcy;
- zabezpieczenia dowodów przestępstwa;
- udzielenia informacji ofiarą przemocy o możliwej pomocy⁷³.

„Niebieska Karta może zostać założona przez Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, jak i w szczególności Policję. Pomimo wypełnienia niebieskiej karty nie wiąże się to równoznacznie ze złożeniem doniesienia o przestępstwie. Niebieska Karta nie stanowi wszczęcia postępowania karnego wobec zaistniałej sytuacji. Jednakże karta może zostać wykorzystana jako dowód procesowy we wszczętym postępowaniu. Założenie Niebieskiej Karty to dla Policji bardzo ważna informacja, że w danej rodzinie występuje przemoc. Zadaniem dzielnicowego w taki przypadku wiąże się z obowiązkiem skontaktowania się z rodziną w przeciągu 7 dni. Przede wszystkim jego zadaniem jest monitorowanie sytuacji w danej rodzinie, comiesięczna wizyta, jak i pomoc rodzinie⁷⁴.

„Procedurę »Niebieskiej Karty« oraz wzory formularzy »Niebieska Karta« określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” i wzorów formularzy »Niebieska Karta« (Dz.U. Nr 209, poz. 1245), wydane na podstawie art. 9d ust.5 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493, z późn. zm.)⁷⁵.

Dla ofiar przemocy w rodzinie zostało utworzone Ogólnopolskie Pogotowie Niebieska Linia, która niesie pomoc osobom poszkodowanym, udzielając wszelkich rad i konsultacji terapeutycznych, porad prawnych.

Gmina – zgodnie z nowelizacją ma obowiązek zapewnić bezpieczeństwo rodzinie dotkniętej przemocą, w rodzinach, gdzie występuje alkohol, powinna zapewnić wsparcie psychologiczne i prawne przez:

- telefony zaufania;
- schroniska dla ofiar;
- organizacje społeczne;
- programy środowiskowe;
- grupy wsparcia.

Wszelkie zadania wykonywane na rzecz osoby poszkodowanej powinny być zgłoszone do programu rozwiązywania problemów alkoholowych. Gdy w ro-

dzinie główną przyczyną przemocy jest alkohol, należy to zgłosić do komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Do zadań tej komisji należą między innymi:

- „przeprowadzenie wywiadu środowiskowego;
- wezwanie osoby nadużywającej alkohol i poinformowaniu o konsekwencjach danego czynu;
- udzielenie wsparcia psychologicznego, prawnego, a przede wszystkim socjalnego;
- poinformowanie osób poszkodowanych o możliwości uzyskania pomocy;
- w razie konieczności wezwanie policji;
- powiadomienie ośrodka pomocy społecznej;
- wydanie wniosku do sądu o przymusowe leczenie sprawcy;
- współpraca z innymi instytucjami niosącymi pomoc ofiarą przemocy” (Mellibruda i inni, 1998).

Ośrodek pomocy społecznej – instytucja, która walczy z przemocą wśród domowników. Stara się zapobiegać takim sytuacjom, a przede wszystkim umożliwia przezwyciężenie trudnych sytuacji. Pomoc społeczna według kryteriów i wymogów jest zobowiązana interweniować w przypadkach przemocy domowej. Opieka społeczna ingeruje w sytuacje związane z np.: alkoholem, bezdomnością, nieradzeniem sobie w relacjach opiekuńczo-wychowawczych.

Do zadań pracownika pomocy społecznej należy:

- „przeprowadzenie wywiadu środowiskowego;
- przygotowanie planu pomocy;
- pomoc w załatwieniu spraw urzędowych;
- udzielenie porad psychologicznych, prawnych;
- udzielanie informacji dotyczącej zasięgnięcia pomocy osobą poszkodowanym;
- przekazywanie żywności, odzieży;
- zasiłki na usamodzielnienie;
- wskazanie miejsca, które zajmują się pomocą dla ofiar dotkniętych przemocą;
- powiadamianie organów ścigania;
- współpraca z innymi organizacjami;
- monitorowanie efektów działań” (Mellibruda i inni, 1998, s. 77–78).

Służba zdrowia – jej głównym zadaniem jest ochrona zdrowia pacjenta. Ingeruje ona w pomoc ofiarom przemocy, ponieważ często ofiary przemocy potrzebują udzielenia świadczeń ze strony medycznej ze względu na wszelkie urazy cielesne, utratę zdrowia psychicznego. Pracownik służby medycznej powinien:

- staranie i umiejętnie przeprowadzić rozmowę z ofiarą przemocy;
- bacznie obserwować zachowanie ofiary, która chce coś ukryć;
- wystawić zaświadczenie o doznanych obrażeniach;
- poinformować o możliwości wystąpienia obdukcji (może ona być dowodem w postępowaniach sądowych);
- w przypadku stwierdzenia konieczności wykonania obdukcji poinformować np. policję, pomoc społeczną o zaistniałej sytuacji.

„Zgodnie z art. 14 ust. 2 ustawy o zawodzie lekarza, jest on zwolniony z zachowania tajemnicy, gdy:

- z mocy poszczególnych przepisów jest zobowiązany poinformować władze o określonych okolicznościach, gdy zachowanie tajemnicy może spowodować istotne niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia osoby leczonej lub osób z jej otoczenia” (Mellibruda i inni, 1998, s. 79–80).

Pedagog szkolny – głównym zadaniem pedagogów jest zapewnienie bezpieczeństwa uczniom, ochrona ich zdrowia i życia. Bardzo ważnym krokiem z jego strony jest przeprowadzenie wywiadu środowiskowego i ocena sytuacji. Każdy przypadek przemocy w rodzinie jest tak naprawdę inny i należy podejść do sprawy w bardzo delikatny sposób. Do tego przede wszystkim potrzebna jest zdobyta wiedza i przeprowadzenie odpowiednich procedur. Dziecko powinno mieć zapewnioną odpowiednią pomoc psychologa, natomiast zadaniem pedagoga czy wychowawcy jest rozmowa z rodzicem, które tego dziecka nie krzywdzi. Pokrzywdzony powinien wiedzieć, że szkoła chce mu pomóc, a nie jest dla niego wrogiem. Należy utwierdzić go w przekonaniu, że zawsze ma się komu zwierzyć i powinien mieć zaufanie do pracowników. Ofiara zazwyczaj żyje w przekonaniu, że wszystko, co się dzieje złego w domu, jest z jej winy i dlatego rola pedagogów jest taka, aby poszkodowany uświadomił sobie, że wcale tak nie jest i nie jest on niczemu winien. Przede wszystkim ofierze przemocy powinno się poświęcać dużo uwagi między innymi poprzez docenianie niewielkich osiągnięć oraz okazywać cierpliwość. W sytuacji kiedy nauczyciel nie jest w stanie w żaden sposób pomóc, zobowiązany jest zawiadomić odpowiednie instytucje i organizacje⁶.

Komitet Ochrony Praw Dziecka – został założony przez prof. Marię Łopatkową w 1981 r. Na terenie kraju jest wiele ośrodków, gdzie rodzice z dziećmi mogą uzyskać bezpłatną pomoc. Komitet Ochrony Praw Dziecka zajmuje się ochroną praw i interesów dzieci i ich rodzin. Misją KOPD jest zapobieganie krzywdzeniu dziecka i pomoc w kryzysowych sytuacjach dla ich rodzin.

Działanie Komitetu:

1. „Prowadzi działalność interwencyjną, kontrolną, profilaktyczną oraz edukacyjno-szkoleniową;
2. Upowszechnia znajomość praw dziecka, ujawnia ich naruszanie w życiu rodzinnym i społecznym;
3. Podejmuje inicjatywy i działania na rzecz doskonalenia systemu ochrony praw dziecka;
4. Broni praw indywidualnych i zbiorowych dziecka, dba o prawidłowe stosowanie wobec dziecka przepisów prawnych;
5. Rozwija specjalistyczne formy pomocy rodzinie, prowadzi własne ośrodki opiekuńczo-wychowawcze, poradnie dla dziecka itd.;
6. Organizuje i prowadzi różne formy wypoczynku dla dziecka i młodzieży;
7. Podejmuje działania na rzecz ochrony praw dzieci niepełnosprawnych;
8. Podejmuje działania z zakresu profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy;
9. Prowadzi kampanie społeczno-edukacyjne m.in. Bicie jest głupie, Moja mama, mój tata ich rozwód”⁷.

Rzecznik Praw Dziecka – na podstawie art. 3 ustawy o Rzeczniku praw dziecka:

1. „Rzecznik, w sposób określony w niniejszej ustawie, podejmuje działania mające na celu zapewnienie dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju, z poszanowaniem jego godności i podmiotowości.
2. Rzecznik działa na rzecz ochrony praw dziecka, a w szczególności:
  - prawo do życia i ochrony zdrowia;
  - prawo do wychowania w rodzinie;
  - prawo do godziwych warunków socjalnych;
  - prawo do nauki.
3. Rzecznik podejmuje działania zmierzające do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzwieciem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem.

4. Rzecznik szczególną troską i pomocą otacza dzieci niepełnosprawne. Rzecznik upowszechnia prawa dziecka oraz metody ich ochrony”⁸.

Sąd rodzinny i opiekuńczy

- „Sąd rodzinny zajmuje się sprawami:
- z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego
- dotyczącymi demoralizacji i czynów karalnych nieletnich
- dotyczącymi leczenia osób uzależnionych od alkoholu oraz od środków odurzających i psychotropowych
- należącymi do sądu opiekuńczego na podstawie odrębnych ustaw”⁹.

Natomiast sąd opiekuńczy zajmuje się sprawami:

- „kurateli między rodzicami a dziećmi
- opieki
- przysposobienia
- dotyczących leczenia pacjenta bez jego zgody lub zgody jego przedstawiciela ustawowego”¹⁰.

Kodeks karny w stosunku do przemocy w rodzinie

W Kodeksie karnym jest wiele artykułów, które mówią nam o konsekwencjach za wskazany czyn. Każdy, kto posunie się do zastosowania w rodzinie przemocy, będzie pociągnięty do odpowiedzialności karnej.

Art. 207

„§ 1. „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się na pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”¹¹.

W polskim ustawodawstwie znęcanie się fizycznie czy psychicznie jest przestępstwem. Dlatego na podstawie polskiego Kodeksu karnego sąd bądź inna instytucja wymierza karę pozbawienia wolności wobec sprawcy, który dokonu-

je popełnienia wyżej wymienionych czynów. Artykuł 207 mówi o znęcaniu się nad osobą bliską, a taką osobą według art. 115 § 11 k.k. jest: małżonek, dziadkowie, rodzice, wnuki, dzieci, partner w związku nieformalnym.

Przestępstwo jest czynem zabronionym, który jest szkodliwy bądź niebezpieczny w środowisku społecznym, dlatego jest zagrożony karą na mocy polskiego prawa karnego¹².

Na podstawie art. 207 w latach 2005–2014 stwierdzono liczbę postępowań wszczętych i przestępstw stwierdzonych jak w poniższej tabeli.

Tabela 2. Dane postępowań

Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych
2014	30 901	17 523
2013	29 879	17 513
2012	29 193	17 785
2011	29 958	18 832
2010	30 534	18 759
2009	33 267	20 505
2008	34 206	21 167
2007	34 979	22 800
2006	39 723	24 543
2005	37 475	22 652

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestępstwa-przeciwko-7/63507,Znęcanie-sie-art-207.html>

Z przedstawionych statystyk wynika, że największą liczbę postępowań wszczętych odnotowano w 2006 r., przestępstw stwierdzonych również najwięcej było w 2006 r. Natomiast najmniejszą liczbę postępowań wszczętych odnotowano na rok 2012, a przestępstw stwierdzonych na 2013 r.

Art. 197 k.k.

„§ 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 2. Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1, doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia określonego w § 1 lub 2, działając ze szczególnym okrucieństwem lub wspólnie z inną osobą, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”.

Na podstawie art. 197 w latach 2005–2014 stwierdzono liczbę postępowań wszczętych i przestępstw stwierdzonych jak w poniższej tabeli.

Tabela 3. Dane postępowań

Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych
2014	2444	1254
2013	1885	1362
2012	1786	1432
2011	1784	1497
2010	1759	1567
2009	1816	1530
2008	2041	1611
2007	2027	1827
2006	2212	2001
2005	2137	1987

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestępstwa-przeciwko-6/63496,Zgwalcenie-art-197.html>

Z przedstawionych statystyk wynika, że większa była liczba postępowań wszczętych niż stwierdzonych. Liczba postępowań wszczętych od 2005 do 2010 roku znacznie się zmniejszała, natomiast od 2011 roku takich postępowań było coraz więcej. W przeciwieństwie do przestępstw stwierdzonych, których liczba w omawianym okresie znacznie się zmniejszała. Rok 2014 był rokiem, gdzie przestępstw stwierdzonych było najmniej.

Art. 191 k.k.

„§ 1. Kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia – podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”¹³.

„Groźba bezprawna to groźba popełnienia przestępstwa na szkodę zagrożonego lub osoby jemu najbliższej, wzbudzająca uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, a także groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub osoby jemu najbliższej.

Groźba bezprawna polega na zagrożeniu wolności człowieka od poczucia zagrożenia. Ważne jest, że zagrożenie nie musi być związane z obawą popełnienia na pokrzywdzonym czynu przestępczego, wystarczające jest, że zachowanie sprawcy powoduje poważną i uzasadnioną obawę, strach¹⁴.

Na podstawie art. 191 na przełomie lat 2005/2014 stwierdzono liczbę postępowań wszczętych i przestępstw stwierdzonych.

Tabela 4. Dane postępowań

Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych
2014	2150	1735
2013	2288	2556
2012	2283	2878
2011	2422	3449
2010	2549	3460
2009	2800	2933
2008	2750	3141
2007	2772	3247
2006	3335	3652
2005	3588	4030

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-4/63486,Zmuszanie-art-191.html>

Według statystyk wynika, że najmniejszą liczbę postępowań wszczętych i przestępstw stwierdzonych odnotowano w 2014 r., natomiast największa liczba przypada na 2005 r.

Przemoc w liczbach

Poniżej przedstawione są do porównania statystyki dotyczące występowania zjawiska przemocy w latach 2015–2016. Zawierają one ogólną liczbę ofiar przemocy, ogólną liczbę podejrzanych o przemoc, sprawców pod wpływem alkoholu, liczbę dzieci, które zostały umieszczone w miejscach dla nich bezpiecznych. Z roku na rok liczba ofiar dotkniętych przemocą się zmniejsza. Według statystyk przedstawionych poniżej doskonale widać, że ogólna liczba ofiar przemocy zmniejszyła się o 5712 osób.

Tabela 5. Dane dotyczące 2016 r.

Liczba wypełnionych formularzy Niebieska Karta	73 531 (w tym 59 590 wszczynających procedurę i 13 941 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba ofiar przemocy	91 789
Liczba ofiar – kobiet	66 930
Liczba ofiar – mężczyzn	10 636
Liczba ofiar – małoletnich	14 223
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	74 155
Liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	5 461
Liczba podejrzewanych sprawców – mężczyzn	68 321
Liczba podejrzewanych sprawców – nieletnich	373
Ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu	46 537
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – kobiety	1993
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – mężczyźni	44 499
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – nieletni	45
Liczba dzieci umieszczonych w niezagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	598

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzynie/50863,Przemoc-w-rodzynie.html>

Tabela 6. Dane dotyczące 2015 r.

Liczba wypełnionych formularzy Niebieska Karta	75 495 (w tym 61 133 wszczynających procedurę i 14 362 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba ofiar przemocy	97 501
Liczba ofiar – kobiet	69 376
Liczba ofiar – mężczyzn	10 733
Liczba ofiar – małoletnich	17 392
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	76 034
Liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	5244
Liczba podejrzewanych sprawców – mężczyzn	70 484
Liczba podejrzewanych sprawców – nieletnich	306
Ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu	48 841
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – kobiety	1972
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – mężczyźni	46 830
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu – nieletni	39
Liczba dzieci umieszczonych w niezagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	275

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzynie/50863,Przemoc-w-rodzynie.html>

Największą liczbę ofiar dotkniętych przemocą stanowią kobiety i małoletni. I jak wynika ze statystyk – najczęstszą przyczyną jest alkohol, gdzie podejrzewanych sprawców pod wpływem alkoholu – mężczyźni to liczba na 2015 r. wynosi 46 830 osób, a na rok 2016 – 46 537. Mimo że ta liczba maleje, to nadal w dużej mierze przez stosowanie przemocy w rodzinie cierpią dzieci, chociażby przez umieszczanie ich w placówkach zastępczych. Na rok 2015 liczba dzieci zabranych do rodzin zastępczych czy placówek opiekuńczych wynosi 275 osoby, a na rok 2016 – 598 dzieci, co doskonale pokazuje, że mimo ogólnej mniejszej liczby incydentów przemocy z roku na rok, to w 2016 r. takich dzieci poszkodowanych było znacznie więcej.

Bibliografia

- Browne K., Herbert M. (1999). *Zapobieganie przemocy w rodzinie*. Warszawa: Wydawnictwo WSiP.
- Krajewska A. (2013). *Zagrożenia rodziny w dobie kryzysu*, [w:] M. Such-Pyrgiel (red.), *Bezpieczeństwo społeczne w XXI wieku w ujęciu socjologicznym, pedagogicznym, prawnym i nauk o zarządzaniu*. Józefów: Wydawnictwo WSGE.
- Obuchowska I. (1989). *Przemoc w wychowaniu*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 4/134.
- Mazur J. (2002). *Przemoc w rodzinie teoria i rzeczywistość*. Warszawa: Wydawnictwo Żak, s. 140–142.
- Mellibruda J., Durda R., Salas H.D. (1998). *O przemocy domowej poradnik dla lekarza pediatri*. Warszawa: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
- Michalska K., Jaszczak-Kuźmińska D. (2007). *Przemoc w rodzinie*. Warszawa: Wydawnictwo: Parpamedia.
- Woźnica A. (2007). *Przemoc wobec kobiet w rodzinie*. Warszawa: Centrum Praw Kobiet.

Netografia

- <http://www.infor.pl/prawo/pomoc-spoleczna/przemoc-w-rodzinie/254357,Czym-jest-Niebieska-Karta.html>. Stan na dzień 28.11.2014. (dostęp: 12.05.2017).
- <http://www.niebieskaKarta.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/5604-szkola-a-pomoc-dziecku-w-sytuacji-przemocy-w-rodzinie>. Stan na dzień czerwiec 2014 (dostęp: 12.05.2017).
- <http://www.psychotekst.com/artykuly.php?nr=179>. Stan na dzień 30 maja 2017 (dostęp: 12.05.2017).
- <http://wprewencji.policja.waw.pl/wp/porady/280,dok.html>. Stan na dzień 28.01.2009 (dostęp: 12.05.2017).

Akty normatywne

- Ustawa z dnia 25 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1390).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jednolity Dz.U. z 2017 r. poz. 2204 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (tekst jednolity Dz.U. z 2017 r. poz. 922).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 23 z późn. zm.).
- Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz.U. 05.180.1493).

Endnotes

- ¹ Ustawa z dnia 25 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2005 r. Nr 180 poz. 1493 z późn. zm. (dostęp: 12.05.2017).
- ² <http://wprewencji.policja.waw.pl/wp/porady/280,dok.html>. Stan na dzień 28.01.2009 (dostęp: 12.05.2017).
- ³ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz.U. 05.180.1493).
- ⁴ <http://www.infor.pl/prawo/pomoc-spoeczna/przemoc-w-rodzinie/254357,Czym-jest-Niebieska-Karta.html>. Stan na dzień 28.11.2014 (dostęp: 12.05.2017).
- ⁵ [https://pl.wikipedia.org/wiki/Niebieska_Karta_\(procedura\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Niebieska_Karta_(procedura)) (dostęp: 12.05.2017).
- ⁶ <http://www.niebieska.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/5604-szkola-a-pomoc-dziecku-w-sytuacji-przemocy-w-rodzinie>. Stan na dzień czerwiec 2014 (dostęp: 12.05.2017).
- ⁷ https://pl.wikipedia.org/wiki/Komitet_Ochrony_Praw_Dziecka. Stan na dzień 27 kwietnia 2017 (dostęp: 12.05.2017).
- ⁸ Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw dziecka (tekst jednolity Dz.U.2015.2086 z dnia 2015.12.09) (dostęp: 12.05.2017).
- ⁹ Art. 12 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (dostęp: 12.05.2017).
- ¹⁰ https://pl.wikipedia.org/wiki/S%C4%85d_opieku%C5%84czy (dostęp: 12.05.2017).
- ¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U.2016.0.1137 t.j.).
- ¹² <https://pl.wikipedia.org/wiki/Przest%C4%99pstwo> (dostęp: 12.05.2017).
- ¹³ <http://www.psychotekst.com/artykuly.php?nr=179>. Stan na dzień 30 maja 2017 (dostęp: 12.05.2017).
- ¹⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Gro%C5%BABA_bezprawna. Stan na dzień 26 lipca 2016 r. (dostęp: 12.05.2017).

